

**TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ İÇİN
TOPLULAŞTIRILMIŞ BİLANÇO VE
KAR-ZARAR TABLOLARI**

**Y.C. MERKEZ BANKASI
KÜTÜPHANESİ**

**Lerzan İSKENDEROĞLU
Emin ÖZTÜRK
Tuğrul TEMEL**

**Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
Araştırma Planlama ve Eğitim Genel Müdürlüğü**

**Tartışma Tebliği No: 8902
Şubat 1989**

**TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ İÇİN TOPLULAŞTIRILMIŞ
BİLANÇO VE KAR-ZARAR TABLOLARI**

**Lerzan İSKENDEROĞLU
Emin ÖZTÜRK
Tuğrul TEMEL**

30 Haziran 1989

1. Giriş

Türk Bankacılık Sistemi için toplulaştırılmış bilanço ve kar-zarar tablolarının hazırlanması iki açıdan önem taşımaktadır. Bunlardan birincisi, bankacılık kesiminin zaman içerisindeki gelişiminin izlenebilmesidir. Türk mali sisteminde bankaların hakim konumda olması nedeniyle yukarıdaki amaca paralel olarak mali sistemin tümü hakkında da önemli ipuçları sağlanabilecektir. İkinci amaç ise, uluslararası karşılaştırmaların yapılabilmesidir. Yapılan çalışmanın buna uygun olabilmesi için verilerin derlenmesinde ve düzenlenmesinde uluslararası ölçütlere bağlı kalınması gereklidir. Bu çalışmada OECD tarafından geliştirilen ve genelde kabul gören tanımlar çerçevesinde Türk Bankacılık Sistemi için toplulaştırılmış bilanço ve kar-zarar tabloları sunulmaktadır.

OECD tarafından yayımlanan "Bank Profitability" (Paris, 1987) isimli kitap, gerekli tanımları ve diğer OECD üyesi ülkelere ilişkin rakamları içermektedir. Ayrıca, verilen rakamların yorumlanmasında ve karşılaştırılmasında yardımcı olması amacıyla, her ülkede geçerli olan muhasebe kuralları ile bankacılık sistemleri hakkında kısa açıklamalar sağlanmıştır. Ülkeler arasındaki kurumsal yapıya ve muhasebe sistemlerine ilişkin farklılıklar nedeniyle karşılaştırma yaparken ihtiyatlı davranılması yerinde olacaktır. Birbirinden çok farklı alanlarda faaliyet gösteren bankaların bulunduğu bir durumda bu bankalara ait rakamların toplulaştırılması yoluyla elde edilen istatistiklerin yorumlanması başlıbaşına bir güçlük oluşturmaktadır. Dolayısıyla, farklı sistemlere sahip ülkelerin doğrudan doğruya karşılaştırılması yerine eğilimlerin karşılaştırılması daha anlamlı olacaktır.

Kar-Zarar tablosundaki kalemlerin hangi alt kalemlerden oluştuğu ikinci bölümde verilmektedir. Bilanço kalemlerinin hangi alt kalemlerden oluştuğu ise üçüncü bölümün konusudur. Her iki bölümün sonunda veriler hakkında açıklamalar ve kullanıcıların göz önünde bulundurması gereken hususlar bulunmaktadır.

Tablolara kalkınma ve yatırım bankaları dahil edilmemiştir; yalnızca ticari bankalar yer almaktadır(*). 1985 ve daha önceki yıllar için Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı verileri, 1986 ve daha sonraki yıllar için ise T.C. Merkez Bankası Bankacılık Genel Müdürlüğü verileri kullanılmıştır. Muhasebeleştirilmemiş kalemler "0" ile gösterilmiştir.

2. Kar-Zarar Tablosu (1983-1988)

2.a. Kar-Zarar Tablosu Kalemleri

Faiz Gelirleri: Kredilerden, tahsili gecikmiş alacaklardan, bankalardan, mevduat munzam karşılıklarından, menkul değerlerden alınan faizler ile Kaynak Kullanımı Destekleme Fonundan alınan primler, kredilerden alınan ücret ve komisyonlar, iştiraklerden alınan kar payları ve diğer faiz gelirleri toplamı.

(*Tam anlamıyla bir ticari banka olmayan İller Bankası dahil edilmiştir.

Faiz Giderleri: Mevduata, kullanılan kredilere ve çıkarılan tahvillere verilen faizler ile diğer faiz giderleri ve verilen ücret ve komisyonların toplamı.

Net Faiz Geliri: Faiz Gelirleri *eksi* Faiz Giderleri

Net Faiz Dışı Gelir: Sermaye piyasası işlemleri karları, bankacılık hizmetleri gelirleri, kambiyo karları, diğer faiz dışı gelirler ve olağanüstü gelirler toplamı *eksi* sermaye piyasası işlemleri zararları, kambiyo zararları, diğer faiz dışı giderler ve olağanüstü giderler toplamı.

Toplam Gelir: Net Faiz Geliri *artı* Net Faiz Dışı Gelir.

Faaliyet Giderleri: Personel giderleri, vergi ve harçlar, kira giderleri ve amortisman giderleri toplamı.

Net Gelir: Toplam Gelir *eksi* Faaliyet Giderleri.

Karşılıklar: Tahsili gecikmiş alacaklar karşılığı, kıdem tazminatı karşılığı ve diğer karşılıklar toplamı.

Vergi Öncesi Kar: Net Gelir *eksi* Karşılıklar.

Gelir Vergisi: Bankalarca ödenen kurumlar vergisi.

Vergi Sonrası Kar: Vergi Öncesi Kar *eksi* Gelir Vergisi.

Dağıtılmış Kar: Vergi Sonrası Kar kaleminin hisse sahiplerine kar payı olarak dağıtılan bölümü.

Dağıtılmamış Kar: Vergi Sonrası Kar *eksi* Dağıtılmış Kar.

2.b. Kar-Zarar Tablosu Hakkında Açıklamalar ve Notlar

(i) Halen T.C. Merkez Bankası bankaların yatırdığı Türk Lirası münzam karşılıklara faiz ödememektedir. Bu uygulama 1986 yılında başlatılmıştır. Bu nedenle, Faiz Gelirleri kaleminde 1986 öncesi dönem ile 1986 sonrası dönem arasında buradan doğan bir fark olacaktır.

(ii) Faaliyet Giderleri kalemi 1983-1985 yıllarında kira giderlerini kapsamamaktadır.

(iii) Yalnızca ticari bankalara ilişkin rakamlar yatırım ve kalkınma bankalarına ait rakamların toplamlardan çıkarılmasıyla elde edilmiştir. Kalkınma ve yatırım bankaları arasına dahil edilen Turizm Bankası'nın 1985 yılı hesaplarında (faiz gelirleri arasına dahil edilmesi gereken) kredilerden kaynaklanan ücret ve komisyonlar ile (faiz dışı gelirler arasına dahil edilmesi gereken) bankacılık hizmetlerinden kaynaklanan ücret ve komisyonlar ayrı ayrı verilmediği için ilgili kalemlerin sözü edilen çıkarma işlemi ile yalnızca ticari bankalar için elde edilmesinde güçlük çıkmıştır. Sonuç olarak, Turizm Bankası'nın ücret ve komisyon gelirlerinin tamamının kredilerden kaynaklandığı varsayılmıştır. Ancak, bu varsayımın yol açabileceği sapmanın rahatlıkla ihmal

edilebilir ölçüde küçük olacağını söyleyebiliriz.

(iv) Bankaların elindeki menkul kıymetlerin çok az bir bölümünün fiyatları borsadaki dalgalanmalara tabi olduğu için bankaların bu amaçla karşılık ayırması gerekmemektedir. Dolayısıyla, Kar-Zarar tablosunun 16 numaralı kalemi olan Net Menkul Kıymetler Karşılıklarının muhasebesi düzenli olarak tutulmamaktadır.

(v) Ödenilen kurumlar vergisine ilişkin 1983-1985 dönemi rakamları bankalardan tek tek sorulmuştur. 1986-1988 dönemi için ise bankaların ödeyecekleri kurumlar vergisini hesapladıktan sonra bu amaçla ayırdıkları karşılık rakamları kullanılmıştır. Bunlar T.C. Merkez Bankası Bankalar Gözetim Müdürlüğü veri tabanından alınmıştır. Vergi sonrasındaki karın dağıtımı konusunda veri olmaması nedeniyle buna ilişkin rakamlar 1983-1987 dönemi için bankalardan tek tek sorulmuştur. 1988 yılı için aynı işlem henüz yapılmadığından bu yıl için 12 ve 13 numaralı kalemler boş bırakılmıştır.

(vi) Kar-zarar tablosunun gelir vergisi ve karın dağıtımı ile ilgili 10-13 numaralı kalemleri hesaplanırken üç banka hariç tutulmuştur. Bunlardan ilki, bu çalışmanın kapsadığı dönemin ilk yıllarında faaliyette olmakla birlikte şu anda faaliyeti sona ermiş olan Çaybank'tır. Etibank ve Sümerbank'ın bankacılık birimleri kurumlar vergisini içinde yer aldıkları gruptan ayrı olarak ödemedikleri için bunlar da hariç tutulmuştur.

(vii) Faiz gelirleri arasında yer alan Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu primlerinin 1986 yılından itibaren başladığı 1981-1985 dönemini 1986-1988 döneminden farklılaştıran bir etken olarak hatırdan tutulmalıdır.

3. Bilanço (1981-1988)

3.a. Bilanço Kalemleri

Varlıklar:

Kasa ve Merkez Bankası: Kasa ve efektif deposu, yoldaki paralar, alınan banka çekleri, vadesi gelmiş kuponlar ve T.C. Merkez Bankası kalemleri toplamı.

Bankalararası Mevduat: Kamu, özel ve yabancı mevduat bankalarında, özel kanunlara göre mevduat kabulüne yetkili kuruluşlarda, özel finans kurumlarında, yurtdışı mevduat bankalarında ve yurtdışı merkez ve şubelerde bulunan mevduat toplamı.

Krediler: Bankalarca açılan krediler (Faiz ve gelir tahakkukları ile tahsili gecikmiş olarak nitelenen alacaklar hariç).

Menkul Kıymetler: Menkul kıymetler cüzdanı (Net).

Diğer Varlıklar: Bilanço toplamından yukarıda belirtilen dört kalemin çıkarılmasıyla elde edilmiştir.

Yükümlülükler:

Sermaye ve Rezervler: Ödenmiş sermaye, kanuni yedek akçeler ve ihtiyari yedek akçeler toplamı.

Merkez Bankası'na Olan Yükümlülükler: T.C. Merkez Bankası'ndan alınan krediler.

Bankalararası Mevduat: Kamu, özel ve yabancı mevduat bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları, T.C. Merkez Bankası, yurtdışındaki bankalar, özel kanunlara göre kurulan yetkili kurumlar ve özel finans kurumları tarafından yatırılan mevduat.

Banka Dışı Mevduat: Tasarruf mevduatı, mevduat sertifikaları, resmi kuruluşlar mevduatı, ticari kuruluşlar mevduatı, diğer kuruluşlar mevduatı, döviz tevdiat hesapları ve dövize dönüştürülebilir TL mevduatı toplamı.

Tahviller: Bankaların çıkardığı tahviller.

Diğer Yükümlülükler: Bilanço toplamından yukarıda belirtilen beş kalemin çıkarılmasıyla elde edilmiştir.

Ek Bilgi Kalemleri:

Kısa Vadeli Menkul Kıymetler: Bilançonun varlıklar bölümünde bulunan Menkul Kıymetler kaleminin ne kadarının kısa vadeli (genellikle vadesi 12 ayı geçmeyen ama her halükarda iki yılın altında olan) menkul değerlerden oluştuğunu belirtmek amacıyla konulmuştur. Eldeki istatistikler vade konusunda bilgi vermediği için kesin rakam konulmamıştır. Ancak, kapsanan dönemde bankaların elindeki menkul kıymetlerin tamamına yakın bölümünün kısa vadeli olduğu söylenebilir.

Tahviller: Bilançonun varlıklar bölümünde bulunan menkul kıymetler kaleminin ne kadarının tahvillerden oluştuğunu göstermektedir.

3.b. Bilanço Hakkında Açıklamalar ve Notlar

(i) Bilançoda 20 ve 21 numaralı kalemleri oluşturan şube ve personel sayıları Türkiye Bankalar Birliği'nin "Bankalarımız" isimli yayınından alınmıştır.

(ii) Etibank, Sümerbank ve İller Bankası'nın yalnızca bankacılıkla ilgili birimlerinde çalışan personel dahil edilmiştir.

Türk Bankacılık Sisteminin Toplaştırılmış Kar-Zarar Kalemleri(*)

KAR-ZARAR TABLOSU(**)	1983	1984	1985	1986	1987	1988
	(Milyon TL)					
1.Faiz Gelirleri	859,330	1,566,878	2,609,445	4,283,076	6,255,970	12,030,232
2.Faiz Giderleri	727,274	1,325,002	2,385,571	3,415,986	4,435,341	8,974,206
3.Net Faiz Geliri(1-2)	132,056	241,876	223,874	867,090	1,820,629	3,056,026
4.Faiz Dışı Gelir(net)(***)	115,457	180,026	228,908	149,352	399,564	1,139,749
5.Toplam Gelir(3+4)	247,513	421,902	452,782	1,016,442	2,220,193	4,195,775
6.Faaliyet Giderleri	180,141	242,676	345,763	530,682	844,181	1,637,104
7.Net Gelir(5-6)	67,372	179,226	107,019	485,760	1,376,012	2,558,671
8.Karşılıklar	15,598	36,072	39,338	128,310	496,322	837,968
9.Vergi Öncesi Kar(7-8)	51,774	143,154	67,681	357,450	879,690	1,720,703
10.Gelir Vergisi	8,598	25,300	24,066	50,378	81,147	155,783
11.Vergi Sonrası Kar	43,176	117,854	43,615	307,072	798,543	1,564,920
12.Dağıtılmış Kar	16,930	43,162	54,317	162,691	320,565	(****)
13.Dağıtılmamış Kar(11-12)	26,246	74,692	10,702	144,381	477,978	(****)

Ek Bilgiler

14.Personel Gideri	144,156	201,704	286,008	429,768	675,976	1,298,624
15.Kredi Karşılıkları	0	0	0	118,099	437,735	652,696
16.Menkul Kıymet Karşılıkları	0	0	0	0	0	0

(*) Bu tablolarda kullanılan veriler T.C. Merkez Bankası Araştırma, Planlama ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından toplanmıştır.

(**) Kalkınma ve Yatırım Bankaları dahil edilmemiştir.

(***) 1985 yılında Turizm Bankası'nın kredilerden aldığı ücret ve komisyonları diğer bankacılık faaliyetlerinden alınan ücret ve komisyonlardan ayrılamamıştır. Bu nedenle diğer bankacılık hizmetlerinden alınan ücret ve komisyonların sıfır olduğu kabul edilmiştir.

(****) 1988 yılı için dağıtılan kar kalemi elde edilememiştir.

Türk Bankacılık Sisteminin Topluşturulmuş Bilanço Kalemleri(*)

BİLANÇO(**)	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
(Milyon TL)								
Varlıklar								
1.Kasa ve Merkez Bankası	313,084	353,576	491,960	735,781	1,316,517	2,139,117	3,914,222	5,329,122
2.Bankalararası Mevduat	172,719	350,011	500,575	1,153,539	1,614,916	2,332,696	3,703,222	7,899,550
3.Krediler	1,379,629	1,900,378	2,630,099	3,479,196	6,080,395	10,896,958	17,203,396	23,871,005
4.Menkul Kıymetler	103,425	182,969	194,521	662,970	1,457,557	2,273,279	4,153,392	6,932,983
5.Diğer Varlıklar	758,443	1,314,182	2,051,261	2,997,715	4,395,274	5,192,334	9,171,444	16,757,887
Yükümlülükler								
6.Sermaye ve Rezerv	81,632	163,670	288,197	453,818	677,031	714,002	1,372,755	2,726,365
7.TCMB'na Yükümlülük	372,925	321,145	524,064	284,425	449,971	788,732	2,367,910	2,535,634
8.Bankalararası Mevduat	4,791	50,278	102,592	232,407	243,954	1,265,485	1,845,261	3,003,208
9.Bankadışı Mevduat	1,646,251	2,593,217	3,335,800	5,256,012	8,627,417	14,329,062	22,020,663	37,018,543
10.Tahvil	2,309	7,262	12,215	8,583	7,155	6,971	6,870	54,479
11.Diğer Yükümlülükler	619,392	965,544	1,605,548	2,793,956	4,859,131	5,730,132	10,532,217	15,452,318
Bilanço Toplamı								
12.Yıl sonu toplamı	2,727,300	4,101,116	5,868,416	9,029,201	14,864,659	22,834,384	38,145,676	60,790,547
13.Ortalama toplam	(***)	(***)	(***)	(***)	(***)	(***)	(***)	(***)
EK bilgiler								
14.Kısa Vadeli Menkul Kıymet	(***)	(***)	(***)	(***)	(***)	(***)	(***)	(***)
15.Tahvil	53,989	71,822	185,134	481,901	1,073,383	1,622,850	2,585,582	4,201,102
16.Hisse ve Katılım	38,135	76,890	117,223	161,378	256,658	354,820	706,562	1,304,714
17.Yurtdışı Alacaklar	2,894	16,473	50,547	160,431	26,276	1,468,454	2,505,976	5,972,414
18.Yurtdışı Yükümlülük	2,118	12,944	45,325	177,353	35,648	863,776	1,483,681	2,968,662
19.Banka Sayısı	40	43	44	44	48	51	51	53
20.Şube Sayısı	6,235	6,344	6,272	6,193	6,259	6,338	6,407	6,517
21.Personel Sayısı	121,884	129,268	131,044	133,420	136,280	141,828	147,279	149,389

(*) Bu tablolarda kullanılan veriler T.C. Merkez Bankası Araştırma, Planlama ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından toplanmıştır.

(**) Kalkınma ve Yatırım Bankaları dahil edilmemiştir.

(***) Uygun olmayan muhasebeleştirme nedeniyle elde edilemeyen kalemleri göstermektedir.